

kronika

ADAM BIRSKI¹

ZARZĄDZANIE PRZEDSIĘBIORSTWEM W WARUNKACH KONKURENCJI

W dniach 14–16 maja 2008 roku odbyła się w Maradkach koło Mrągowa kolejna, cykliczna IX Międzynarodowa Konferencja Naukowa *Zarządzanie przedsiębiorstwem w warunkach konkurencji*. Podobnie jak w poprzednich latach organizatorem konferencji była Katedra Ekonomiki Przedsiębiorstw Wydziału Nauk Ekonomicznych UWM w Olsztynie.

Zagadnienia dotyczące zarządzania przedsiębiorstwem w warunkach konkurencji pomimo upływu czasu nic nie tracą na swojej aktualności, a nawet stanowią coraz szybciej rozwijający się obszar dociekań, badań, analiz i ocen naukowych. Bowiem uwarunkowania rynkowe funkcjonowania przedsiębiorstw stają się coraz częściej wspólne dla zróżnicowanych form organizacyjnych podmiotów gospodarczych, działających w różnych sektorach, branżach, a nawet krajach. Jest to niewątpliwie konsekwencją postępującej globalizacji, ale także przepływu wiedzy i technologii, standaryzacji najlepszych praktyk, produktów i usług. Tym niemniej znajomość szczegółowych elementów, mechanizmów i tendencji w strukturze wewnętrznej i formach współpracy zewnętrznej przedsiębiorstw (klastry, konsolidacje, sieci firm i organizacje sieciowe) i ich otoczeniu rynkowym staje się imperatywem ich skutecznego konkurowania.

Zatem powyższe przesłanki były głównym powodem kolejnego organizowania konferencji. Nadesłano na nią ponad 100 referatów (z czego 8 opracowań pochodziło od autorów zagranicznych). Najczęściej uzyskały one pozytywną ocenę recenzentów zewnętrznych (pochodzących z SGGW, SGH, UG, UMK, UW), których cenne uwagi merytoryczne i redakcyjne podniosły poziom wielu opracowań. Tylko kilku artykułów nie przyjęto do druku, bowiem zostały one zakwestionowane przez recenzentów albo ich treść istotnie odbiegała od problematyki konferencji.

Bezpośrednio w konferencji wzięło udział 57 pracowników nauki z 21 ośrodków badawczych oraz przedstawiciele jednostek gospodarczych. Gościem hono-

¹ Autor jest pracownikiem naukowym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

rowym konferencji był prof. dr hab. Stanisław Sudoł z UMK w Toruniu. Uroczystego otwarcia, powitania uczestników i zaprezentowania programu dokonał prof. dr hab. Dymitr Kaliszewicz, przewodniczący komitetu organizacyjnego. Z kolei prof. dr hab. Eugeniusz Niedzielski, dziekan Wydziału Nauk Ekonomicznych, również ze swej strony powitał gości, życząc zarazem owocnych obrad, oraz docenił wysiłek organizacyjny Katedry i widoczne efekty w nawiązywaniu współpracy z wiodącymi ośrodkami naukowymi oraz wieloma wybitnymi przedstawicielami myśli ekonomicznej. Natomiast prof. dr hab. Małgorzata Juchniewicz, kierownik Katedry Ekonomiki Przedsiębiorstw, serdecznie podziękowała autorom za podjęcie twórczego wysiłku w przygotowaniu opracowań, a recenzentom za ich ocenę oraz wnikliwie uwagi i cenne sugestie.

Bogata tematycznie problematyka konferencji została podzielona i ujęta w czterech wyodrębnionych, następujących sesjach problemowych:

I. Konkurencyjność w teorii i praktyce przedsiębiorstw.

II. Innowacyjność, jakość i przedsiębiorczość czynnikiem przewagi konkurencyjnej.

III. Finansowe uwarunkowania i implikacje konkurencyjności.

IV. Konkurencyjność przedsiębiorstw agrobiznesu.

W pierwszej sesji problemowej, której przewodniczyli prof. dr hab. Małgorzata Juchniewicz (UWM w Olsztynie) i prof. dr hab. Dymitr Kaliszewicz (UWM w Olsztynie), główny nurt tematyczny dotyczył zagadnień różnych form współpracy i konkurencji przedsiębiorstw oraz wpływu globalizacji na ich rozwój i umiędzynarodowienie. Szczególnie dużo miejsca poświęcono klastrom (ang. cluster – grono), a właściwie – zdaniem większości autorów – inicjatywom klastrowym, bowiem rozwiniętą strukturę klastrową posiada w Polsce jedynie „Dolina Lotnicza” w województwie podkarpackim. Ta problematyka oraz spory etymologiczne w nazewnictwie klastrow (a może klastrów, jak sugerowała prof. dr hab. Hanna Adamkiewicz-Drwiłło) wywołała późniejszą ożywioną dyskusję.

W Polsce powstają coraz liczniej inicjatywy klastrowe, takie jak: „klastry meblowe”, „klastry spożywcze”, „klastry samochodowe”, „klastry kotlarskie”. Specyficzną i rozwijającą się formą na obszarach wiejskich, zbliżoną do inicjatyw klastrowych, stanowią grupy producenckie, skupiające producentów owoców, warzyw, zbóż, różnych gatunków zwierząt etc.

Klasyczny klastr tworzą nie tylko przedsiębiorstwa z branży, ale także inne jednostki współpracujące z przedsiębiorstwami, na przykład uczelnie, instytuty naukowo-badawcze (B+R), izby przemysłowo-handlowe, instytucje finansowe, samorządowe i państwowe, a także firmy z branż pokrewnych, uczestniczące w tzw. łańcuchu dostaw. Powstają klastry o szerokim horyzoncie łączenia sektorów (klastry szerokie) oraz obejmujące wszystkie etapy łańcucha wytwarzania (klastry głębokie). Ponadto klastr skupia zarówno tradycyjną infrastrukturę (np. drogową), jak i nowoczesną (np. teleinformatyczną). Nie tylko klastry, ale nawet inicjatywy klastrowe mogą przyczynić się do wzrostu konkurencyjności poszczególnych przedsiębiorstw w nich funkcjonujących. Chociaż współpracujące przedsiębiorstwa są w pewnych dziedzinach w stosunku do siebie konkurenta-

mi, to w konsekwencji podnoszą konkurencyjność całego klastra. Wpływ klastrów na konkurencyjność przedsiębiorstw, jak stwierdzono za Gorynią i Jan-kowską, można rozpatrywać w trzech wymiarach: w zakresie pozycji konkuren-cyjnej, w potencjale konkurencyjnym i w strategii konkurencyjnej. Przy czym wpływ klastra na pozycję konkurencyjną firmy jest pośredni. Jeżeli klastr wzmacnia potencjał konkurencyjny jednostek go tworzących i doskonalą strate-gię (używając właściwych instrumentów), to w efekcie poprawia pozycję kon-kurencyjną.

W drugiej sesji problemowej, której przewodniczyła prof. dr hab. Hanna Adamkiewicz-Drwiłło (AM w Gdyni), dominowały zagadnienia innowacyjno-ści, jakości i przedsiębiorczości.

Podczas sesji akcentowano, że w warunkach globalizacji, przyspieszonego rozwoju technologii i wymiany informacji zyskuje na znaczeniu i wzrasta ranga zasobów niematerialnych, a zwłaszcza wiedzy oraz tworzonych na jej bazie in-nowacji, jako atrybutów skutecznego konkurowania przedsiębiorstw. Szybko ro-snące wymagania i pragnienia klientów, potrzeba zastosowania nowoczesnych rozwiązań organizacyjnych i technicznych wymusza równocześnie konieczność zapewnienia coraz wyższej jakości produktów i usług. W tych warunkach waż-nym wyzwaniem jest poszukiwanie i wyzwalanie przedsiębiorczych postaw wśród pracowników, a tym samym stwarzanie możliwości do kreowania i budo-wania wyróżniających się i rzadkich kompetencji firmy. Takie umiejętności sta-ją się szczególnie poszukiwaną wartością w sytuacji rosnącej niepewności i ma-lejącej przewidywalności zjawisk w warunkach radykalnie zmieniającego się otoczenia.

Innowacyjność oznacza nie tylko wdrażanie nowych lub zmodernizowanych produktów czy doskonalenie procesów technologicznych, ale także usprawnia-nie sfery organizacyjnej, finansowej czy marketingowej. W badanych przedsię-biorstwach przemysłu spożywczego Warmii i Mazur najczęściej występowały innowacje technologiczne i na ogół nie wykraczały poza regionalną skalę nowo-ści. Z badań prowadzonych w małych i średnich przedsiębiorstwach wojewódz-twa świętokrzyskiego wynika, że poziom innowacyjności ograniczany był naj-częściej niedoborem następujących zasobów: finansowych, nowoczesnych tech-nologii, wiedzy o skutecznych metodach i technikach zarządzania, systemów i infrastruktury informatycznej oraz pracowników o odpowiednich kwalifika-cjach. Na niezadawalający poziom innowacyjności wpływ mają także nabywcy, którzy w swych wyborach kierują się głównie ceną.

Z prezentowanych badań wynikało między innymi, że do wzrostu poziomu innowacyjności polskiej gospodarki mogą się przyczynić ostatnie zmiany w pol-skim prawie wspierające działania proinnowacyjne i mające głównie na celu sty-mulowanie pracowników naukowych do zakładania własnych przedsiębiorstw, tzw. akademickich „spin-off” (odpryskowych). Takie przedsiębiorstwa („profes-sorskie”) oparte na podstawowym kapitale, jakim jest wiedza i znajomość pro-cesów technologicznych ich założycieli, wyodrębniają się z naukowej jednostki macierzystej i stopniowo usamodzielniają, dostarczając na rynek innowacyjnych usług i wyrobów. We wspieraniu tego rodzaju przedsiębiorczości mogą być

prywatne organizacje sieciowe, które pozwalają uczestniczącym w nich firmom na koordynację działań z wykorzystaniem potencjału synergicznego partnerów, pozwalając na osiągnięcie celów niemożliwych lub zbyt trudnych albo kosztownych dla poszczególnych jednostek działających samotnie.

Omawiano także zagadnienia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, wskazując na szybszy wzrost liczby nowych podmiotów gospodarczych na wsi niż w mieście. Na korzystną zmianę w postawach rolników i mieszkańców wsi miały – zdaniem referentów – programy pomocowe UE skierowane do obszarów wiejskich.

W ramach tej sesji kilka wystąpień było poświęconych problematyce jakości, między innymi zaprezentowano narzędzia zarządzania jakością w projekcie oraz warunki, jakie powinny być spełnione dla zapewnienia jakości projektu.

Trzeciej sesji problemowej poświęconej finansowym uwarunkowaniom konkurencyjności przewodniczyli profesorowie: Lech Nieżurawski (UMK Toruń) i Wojciech Popławski (UMK Toruń). Skoncentrowano się tutaj głównie na ocenie sytuacji finansowej przedsiębiorstw oraz roli i znaczeniu rachunku przepływów pieniężnych w zarządzaniu finansami firm. Stwierdzono między innymi, że rzetelna analiza tego rachunku pozwala na wczesne ujawnienie zagrożeń i podjęcie kroków zapobiegawczych lub naprawczych albo w przypadku korzystnej sytuacji – określenie sposobu zagospodarowania nadwyżki finansowej. Ostateczne decyzje wymagają jednak analizy całej sprawozdawczości finansowej i kompleksowej oceny sytuacji. Dokonano także syntetycznej charakterystyki rynku usług leasingowych w Polsce w latach 2006–2007. W opinii badanych przedsiębiorców największymi atutami leasingu był niski wymagany wkład początkowy i możliwość wliczenia w koszty niektórych składników opłat. Do słabych form leasingu respondenci zaliczyli wysokie koszty transakcji oraz fakt, że korzystający nie jest właścicielem leasingowanego dobra. Omówiono także podstawowe kryteria oceny ofert przetargowych na rynku zamówień publicznych dla sektora ochrony zdrowia, a także identyfikację stymulantów konkurencyjności spółek tworzących indeks WIG-Spożywczy.

W czwartej sesji problemowej, której przewodniczył prof. Andrzej Wiatrak (UW), skupiono się na zagadnieniach szeroko rozumianej konkurencyjności przedsiębiorstw agrobiznesu. W tej grupie tematycznej prezentowano między innymi wyniki badań dotyczących efektywności ekonomicznej spółek Agencji Nieruchomości Rolnych, rosnącej konkurencyjności polskiego sektora mleczarskiego, problematyki przepływu danych i informacji w łańcuchu dostaw przetwórstwa zbożowo-młynarskiego. W kilku referatach dość szczegółowo zaprezentowano aktualne, złożone problemy rolnictwa państwowego i prywatnego Białorusi ze szczególnym uwzględnieniem instrumentów polityki państwowej w regulacji procesów rynkowych i podnoszeniu konkurencyjności przedsiębiorstw. W ostatnim wystąpieniu dokonano oceny głównych przeobrażeń organizacyjnych i konsolidacyjnych na wybranych wiodących giełdach towarowych w USA i Niemczech, ze szczególnym uwzględnieniem rynku instrumentów pochodnych tworzonych na bazie towarów rolnych. W dążeniu do umacniania pozycji konkurencyjnej obserwuje się między innymi tendencję do tworzenia

w wyniku procesów konsolidacyjnych coraz większych giełd towarowych, co ułatwia elektroniczny system zawierania transakcji, a tradycyjny geograficzny zasięg oddziaływania na klientów traci na znaczeniu.

O jakości konferencji i jej potencjale świadczą nie tyle starania organizatorów, co jej uczestnicy, zwłaszcza reprezentujący różne szkoły naukowe i specjalności, a nawet dziedziny i dyscypliny wiedzy. Omawianie jednorodnych tematycznie problemów z różnych punktów widzenia jest interesujące nie tylko poznawczo, ale i pobudza naukową kreatywność. Zatem dyskusje, jakie toczyły się po zakończeniu sesji, pozwoliły z jednej strony doprecyzować wiele wątpliwości metodycznych i merytorycznych, a z drugiej zrodziły nowe problemy. W wystąpieniach i oficjalnych dyskusjach brali udział między innymi: prof. dr hab. Hanna Adamkiewicz-Drwilło (AM w Gdyni), dr Adam Birski (UWM w Olsztynie), dr Jacek Chudzik (AWF Katowice), prof. dr hab. Henryk Czupiał (AE Wrocław), dr Krzysztof Firlej (UE w Krakowie), prof. dr hab. Wiktor Gabrusewicz (AE Poznań), dr Hebel Katarzyna (U Gd.), mgr Sebastian Jarzębowski (SGGW Warszawa), dr Teresa Kondrakiewicz (UMCS w Lublinie), dr Aleksandra Koźlak (U. Gd.), dr Hanna Lewandowska (Szkoła Wyższa im. P. Włodkowicza w Płocku), dr Zbigniew Nasalski (UWM w Olsztynie), prof. dr hab. Lech Nieżurawski (UMK Toruń), prof. dr hab. Wiesława Olkowska (UWM w Olsztynie), prof. dr hab. Bogusław Plawgo (WSAP w Białymstoku), prof. dr hab. Wojciech Popławski (UMK Toruń) prof. dr hab. Renata Przygodzka (Uniw. w Białymstoku), dr Jolanta Rosłon (UWM w Olsztynie), prof. dr hab. Stanisław Sudol (UMK w Toruniu), mgr Monika Szczegółska (IERiGŻ Warszawa), prof. dr Wiktor Tonkowicz (Białoruski Uniwersytet Ekonomiczny w Mińsku), prof. dr hab. Andrzej Wiatrak (UW Warszawa), mgr Maria Woźniak (Politechnika Łódzka), prof. dr hab. Michał Żudro (Białoruski Uniwersytet Ekonomiczny w Mińsku).

Tym niemniej kanwą do odbycia konferencji i bardzo cenną wartością dla jej uczestników były przygotowane przez wszystkich autorów (również tych niebiorących w spotkaniach czynnego udziału) opracowania. Zawarty w nich bogaty zakres problemowy i duży wysiłek badawczy zostały udokumentowane w specjalnie przygotowanych i opublikowanych przez UWM w Olsztynie dwóch odrębnych tematycznie tomach:

1. *Uwarunkowania rynkowe konkurencyjności przedsiębiorstw* (red. Adam Birski).

2. *Innowacyjność, jakość, przedsiębiorczość – szansą konkurencyjności* (red. Adam Birski).

Podobnie jak podczas poprzednich konferencji troską organizatorów było, by umożliwić jej uczestnikom, oprócz niewątpliwej przygody intelektualnej, trochę niezbędego po intensywnej pracy relaksu (ognisko nad atrakcyjnym ekologicznie jeziorem – przy muzyce i grupowych śpiewach) oraz dać szansę poznania walorów turystycznych regionu (tym razem oprócz podziwiania krajobrazu było zwiedzanie byłej kwatery wojskowej w Gierłoży koło Kętrzyna i dla „równowagi” – barokowego kościoła w Świętej Lipce, a dodatkowo dla gości zagranicznych, na ich sugestię, wycieczka do Mrągowo i Mikołajek). Nasze już prawie dziesięcioletnie doświadczenia w organizowaniu konferencji tylko potwierdzają

przyjęte na początku założenie, że akcenty krajoznawcze, tj. różnorodność krajobrazu, bogactwo naturalne oraz interesująca i bardzo złożona historia warmińsko-mazurskiej ziemi, odpowiednio wkomponowane w program poważnej konferencji wyzwalają dodatkowe impulsy twórczej inwencji, a zwłaszcza są źródłem pogłębionych przemyśleń i nowych pomysłów badawczych.

Na zakończenie nasuwa się refleksja, że mimo intensywnej pracy twórczej wielu ludzi nauki, menedżerów, teoretyków i praktyków stan wiedzy o aktualnym przedsiębiorstwie, jako jednej z podstawowych specjalności ekonomicznych, jest nadal niekompletny i nie w pełni uporządkowany. Stąd też każda próba wysiłku intelektualnego w tym zakresie podejmowana przez autorów, pochodzących z różnych ośrodków badawczych i jednostek organizacyjnych krajowych i zagranicznych, jest wartościowym wkładem do coraz lepszego poznawania i doskonalenia przedsiębiorstw. A zarazem nierozwiązane nadal trudne problemy i otwarte pytania zadawane podczas wspólnych obrad i mniej oficjalnych dyskusji niech będą inspiracją do dalszych owocnych poszukiwań i okazją do uczestnictwa w kolejnej, już X, a zatem jubileuszowej i uroczystej konferencji.